

Carta apostòlica ‘Desiderio desideravi’ sobre la formació litúrgica del poble de Déu

DEL SANT PARE FRANCESC ALS BISBES, ALS PREVERES I ALS DIAQUES, A
LES PERSONES CONSAGRADES I A TOTS ELS FIDELS LAICS SOBRE LA
FORMACIÓ LITÚRGICA DEL POBLE DE DÉU

Desiderio desideravi

hoc Pascha manducare vobiscum,

antequam patiar (Lc 22, 15)

1. Benvolguts germans i germanes,

amb aquesta carta desitjo arribar a tothom –després d’haver escrit als bisbes en ocasió de la publicació del Motu Proprio Traditionis custodes– per a compartir amb vosaltres algunes reflexions sobre la Litúrgia, dimensió fonamental per a la vida de l’Església. El tema és molt extens i mereix una consideració atenta en tots els seus aspectes: no obstant això, amb aquest escrit no pretenc tractar la qüestió de forma exhaustiva. Vull oferir simplement alguns elements de reflexió per a contemplar la bellesa i la veritat de la celebració cristiana.

La Litúrgia: l’“avui” de la història de la salvació

2. “Com desitjava menjar amb vosaltres aquest sopar pasqual abans de la meva passió!” (Lc 22,15). Les paraules de Jesús amb les quals inicia el relat de l’últim Sopar són el mitjà pel qual se’ns dona la possibilitat sorprenent d’entreveure la profunditat de l’amor de les Persones de la Santíssima Trinitat cap a nosaltres.

3. Pere i Joan havien estat enviats a preparar allò que era necessari per a poder menjar la Pasqua, però, mirant-ho bé, tota la creació, tota la història –que finalment estava a punt de revelar-se com història de salvació– és una gran preparació d’aquell Sopar. Pere i els altres són en aquesta taula, inconscients i, tanmateix, necessaris: tot do, per tal de ser així, ha de tenir algú disposat a rebre’l. En aquest cas, la desproporció entre la immensitat del do i la petitesa de qui el rep és infinita i no pot deixar de sorprendre’ns. No obstant això – per la misericòrdia del Senyor – el do es confia als Apòstols perquè sigui portat a tots els homes.

4. Ningú no es va guanyar el lloc en aquest Sopar, tots van ser convidats, o, millor dit, atrets per l’ardent desig que Jesús té de menjar aquesta Pasqua amb ells: Ell sap que és l’Anyell d’aquesta Pasqua, sap que és la Pasqua. Aquesta és la novetat absoluta d’aquest Sopar, l’única i veritable novetat de la història, que fa que aquest Sopar sigui únic i, per això, “últim”, irrepetible. Tanmateix, el seu desig infinit de restablir aquesta comunió amb nosaltres, que era i continua essent el seu projecte original, no es podrà saciar fins que tot home, de tota tribu, llengua, poble i nació (Ap 5,9) hagi menjat el seu Cos i begut la seva Sang: per això, aquest mateix Sopar es farà present en la celebració de l’Eucaristia fins el seu retorn.

5. El món encara no ho sap, però tots estan convidats al banquet de les noces de l'Anyell (Ap 19,9). L'únic que es necessita per accedir-hi és el vestit nupcial de la fe que ve per mitjà de l'escolta de la Paraula (cf. Rm 10,17): l'Església el confecciona a mida, amb la blancor d'una vestidura rentada amb la Sang de l'Anyell (cf. Ap 7,14). No podem tenir ni un moment de descans, sabent que no tots han rebut encara la invitació al Sopar, o que altres l'han oblidat o perdut pels camins tortuosos de la vida dels homes. Per això, he dit que «somio amb una opció missionera capaç de transformar-ho tot, per tal que els costums, els estils, els horaris, el llenguatge i tota l'estructura eclesial es converteixi en una via adequada per a l'evangelització del món actual més que per a l'autopreservació» (Evangeli gaudium, n. 27): per tal que tothom pugui seure al Sopar del sacrifici de l'Anyell i viure d'Ell.

6. Abans de la nostra resposta a la seva invitació –molt abans– hi ha el seu desig de nosaltres: pot ser que ni tan sols en siguem conscients, però cada vegada que anem a Missa, el motiu principal és perquè ens atrau el desig que Ell té de nosaltres. Per la nostra part, la resposta possible, l'ascesi més exigent és, com sempre, la de lliurar-nos al seu amor, la de deixar-nos atreure per Ell. Certament, la nostra comunió amb el Cos i la Sang de Crist ha estat desitjada per Ell en l'últim Sopar.

7. El contingut del Pa partit és la creu de Jesús, el seu sacrifici en obediència amorosa al Pare. Si no haguéssim tingut l'últim Sopar, és a dir, l'anticipació ritual de la seva mort, no hauríem pogut comprendre com l'execució de la seva sentència de mort podia ser l'acte de culte perfecte i agradable al Pare, l'únic i veritable acte de culte. Unes hores més tard, els Apòstols haurien pogut veure en la creu de Jesús, si haguessin suportat el seu pes, el que significava “cos entregat”, “sang vessada”: i és això del que fem memòria a cada Eucaristia. Quan torna, ressuscitat d'entre els morts, per a partir el pa als deixebles d'Emmaús i als seus, que havien tornat a pescar peixos i no homes, al llac de Galilea, aquest gest els obre els ulls, els guareix de la ceguesa provocada per l'horror de la creu, fent-los capaços de “veure” el Ressuscitat, de creure en la Resurrecció.

8. Si haguéssim arribat a Jerusalem després de Pentecosta i haguéssim sentit el desig no només de tenir notícies sobre Jesús de Natzaret, sinó de tornar a trobar-nos amb Ell, no hauríem tingut cap altra possibilitat que cercar els seus per escoltar les seves paraules i veure els seus gestos, més vius que mai. No hauríem tingut cap altra possibilitat d'una trobada veritable amb Ell sinó en la comunitat que celebra. Per això, l'Església sempre ha custodiat, com el seu tresor més preciós, el manament del Senyor: “Feu això que és el meu memorial”.

9. Des dels inicis, l'Església ha estat conscient que no es tractava d'una representació, ni tan sols sagrada, del Sopar del Senyor: no hauria tingut cap sentit i a ningú se li hauria acudit “escenificar” – més encara sota la mirada de Maria, la Mare del Senyor – aquest moment excels de la vida del Mestre. Des dels inicis, l'Església ha comprès, il·luminada per l'Esperit Sant, que allò que era visible de Jesús, el que es podia veure amb els ulls i tocar amb les mans, les seves paraules i els seus gestos, allò concret del Verb encarnat, ha passat a la celebració dels sacraments.[1]

La Litúrgia: lloc de trobada amb Crist

10. Aquí hi ha tota la poderosa bellesa de la Litúrgia. Si la Resurrecció fos per a nosaltres un concepte, una idea, un pensament; si el Ressuscitat fos per a nosaltres el record del record d'altres, tan autoritzats com els Apòstols, si no se'ns donés també la possibilitat d'una trobada veritable amb Ell, seria com declarar conclosa la novetat del Verb fet carn. En canvi, l'Encarnació, a més de ser l'únic i nou esdeveniment que la història ha conegut, és també el mètode que la Santíssima Trinitat ha escollit per obrir-nos el camí de la comunió. La fe cristiana, o és una trobada viva amb Ell, o no és.

11. La Litúrgia ens garanteix la possibilitat d'aquesta trobada. No ens serveix un vague record de l'últim Sopar, necessitem estar presents en aquell Sopar, poder escoltar la seva veu, menjar el seu Cos i beure la seva Sang: el necessitem a Ell. A l'Eucaristia i a tots els Sagraments se'ns garanteix la possibilitat de trobar-nos amb el Senyor Jesús i de ser tocats per la força del seu Misteri Pasqual. El poder salvífic del sacrifici de Jesús, de cadascuna de les seves paraules, de cadascun dels seus gestos, mirades, sentiments, ens arriba a través de la celebració dels Sagraments. Jo soc Nicodem i la Samaritana, l'endimoniat de Cafarnaüm i el paralític a casa de Pere, la pecadora perdonada i la dona que patia d'hemorràgies, la filla de Jaire i el cec de Jericó, Zaqueu i Llätzer; el lladre i Pere perdonats. El Senyor Jesús que fou immolat i no morirà mai més; fou mort però viu eternament,[2] continua perdonant-nos, guarint-nos i salvant-nos amb el poder dels Sagraments. A través de l'encarnació, és la manera concreta per la qual ens estima; és la manera amb què sacia la set de nosaltres que va declarar a la creu (Jn 19,28).

12. La nostra primera trobada amb la seva Pasqua és l'esdeveniment que marca la vida de tots nosaltres, els creients en Crist: el nostre baptisme. No és una adhesió mental al seu pensament o la submissió a un codi de comportament imposat per Ell: és la immersió en la seva passió, mort, resurrecció i ascensió. No és un gest màgic: la màgia és el contrari a la lògica dels Sagraments perquè pretén tenir poder sobre Déu i, per aquesta raó, ve del temptador. En perfecta continuïtat amb l'Encarnació, se'ns dona la possibilitat, en virtut de la presència i l'acció de l'Esperit, de morir i ressuscitar en Crist.

13. La manera com s'esdevé és commovedora. La pregària de benedicció de l'aigua baptismal[3]ens revela que Déu va crear l'aigua precisament en vista del baptisme. Vol dir que mentre Déu creava l'aigua pensava en el baptisme de cadascú de nosaltres, i aquest pensament l'ha acompanyat en l'actuar al llarg de la història de la salvació cada vegada que, amb un disseny concret, ha volgut servir-se de l'aigua. És com si, després de crear-la, hagués volgut perfeccionar-la per arribar a ser l'aigua del baptisme. I per això l'ha volguda omplir del moviment del seu Esperit que planava sobre ella (cf. Gn 1,2) perquè contingüés en germen el poder de santificar; l'ha fet servir per a regenerar la humanitat en el diluvi (cf. Gn 6,1-9,29); l'ha dominat separant-la per obrir una via d'alliberament al Mar Roig (cf. Ex 14); l'ha consagrat al Jordà submergint la carn del Verb, impregnada de l'Esperit (cf. Mt 3,13-17; Mc 1,9-11; Lc 3,21-22). Finalment, l'ha barrejat amb la sang del seu Fill, do de l'Esperit inseparablement unit al do de la vida i la mort de l'Anyell immolat per nosaltres, i del seu costat obert l'ha vessat sobre nosaltres (Jn 19,34). En aquesta aigua vam ser submergits perquè, pel seu poder, poguéssim ser empeltats al Cos de Crist i, amb Ell, ressuscitar a la vida immortal (cf. Rm 6,1-11).

L'Església: sagrament del Cos de Crist

14. Com ens ha recordat el Concili Vaticà II (cf. Sacrosanctum Concilium, n. 5) citant l'Esclitura, els Pares i la Litúrgia –columnes de la veritable Tradició– del costat de Crist adormit a la creu va brollar l'admirable sagrament de tota l'Església.[4] El paral·lelisme entre el primer i el nou Adam és sorprenent: així com del costat del primer Adam, després d'haver deixat caure un son profund sobre ell, Déu va formar Eva, així del costat del nou Adam, adormit en el somni de la mort, neix la nova Eva, l'Església. L'admiració està en les paraules que, podríem imaginar, el nou Adam fa seves mirant l'Església: «Aquesta sí que és os dels meus ossos i carn de la meua carn» (Gn 2,23). Per haver cregut en la Paraula i haver-nos submergit en l'aigua del baptisme, ens hem convertit en os dels seus ossos, en carn de la seva carn.

15. Sense aquesta incorporació, no hi ha cap possibilitat d'experimentar la plenitud del culte a Déu. De fet, només un és l'acte de culte perfecte i agradable al Pare, l'obediència del Fill la mesura del qual és la seva mort en creu. L'única possibilitat de participar en la seva ofrena és ser fills en el Fill. Aquest és el do que hem rebut. El subjecte que actua en la Litúrgia és sempre i només Crist-Església, el Cos Místic de Crist.

El sentit teològic de la Litúrgia

16. Devem al Concili –i al moviment litúrgic que l'ha precedit– el redescobrimt de la comprensió teològica de la Litúrgia i de la seva importància en la vida de l'Església: els principis generals enunciats per la Sacrosanctum Concilium, així com foren fonamentals per a la reforma, ho continuen sent per a la promoció de la participació plena, conscient, activa i fructuosa en la celebració (cf. Sacrosanctum Concilium, nn. 11.14), «font primària i necessària d'on els fidels treuen un esperit veritablement cristià» (Sacrosanctum Concilium, n. 14). Amb aquesta carta voldria simplement convidar tota l'Església a redescobrir, custodiar i viure la veritat i la força de la celebració cristiana. Voldria que la bellesa de la celebració cristiana i de les seves conseqüències necessàries en la vida de l'Església no es veiessin desfigurades per una comprensió superficial i reductiva del seu valor o, pitjor encara, per la seva instrumentalització al servei d'alguna visió ideològica, sigui quina sigui. La pregària sacerdotal de Jesús en l'últim sopar per tal que tots siguin u (Jn 17,21), jutja totes les nostres divisions entorn del Pa partit, sagrament de pietat, signe d'unitat, vincle de caritat.[5]

17. He advertit en diverses ocasions sobre una temptació perillosa per a la vida de l'Església que és la "mundanitat espiritual": n'he parlat àmpliament a l'Exhortació Evangelii gaudium (nn. 93-97), identificant el gnosticisme i el neopelagianisme com les dues maneres emparentades entre si, que l'alimenten.

La primera redueix la fe cristiana a un subjectivisme que tanca l'individu «en la immanència de la seva pròpia raó o dels seus sentiments» (Evangelii gaudium, n. 94).

La segona anul·la el valor de la gràcia per a confiar només en les pròpies forces, donant lloc a "un elitisme narcisista i autoritari, en què en lloc d'evangelitzar el que es fa és analitzar i classificar els altres, i en lloc de facilitar l'accés a la gràcia es gasten les energies controlant» (Evangelii gaudium, n. 94).

Aquestes formes distorsionades del cristianisme poden tenir conseqüències desastroses per a la vida de l'Església.

18. Resulta evident, en tot el que he volgut recordar anteriorment, que la Litúrgia és, per la seva pròpia naturalesa, l'antídot més eficaç contra aquests verins. Evidentment, parlo de la Litúrgia en el seu sentit teològic i –ja ho afirmava Pius XII– no com un cerimonial decoratiu... o un mer conjunt de lleis i de preceptes... que ordena el compliment dels ritus.[6]

19. Si el gnosticisme ens intoxica amb el verí del subjectivisme, la celebració litúrgica ens allibera de la presó d'una autorreferencialitat alimentada per la pròpia raó o sentiment: l'acció celebrativa no pertany a l'individu sinó a Crist-Església, a la totalitat dels fidels units en Crist. La Litúrgia no diu "jo" sinó "nosaltres", i qualsevol limitació a l'amplitud d'aquest "nosaltres" és sempre demoníaca. La Litúrgia no ens deixa sols en la recerca d'un presumpte coneixement individual del misteri de Déu, sinó que ens porta de la mà, junts, com assemblea, per a conduir-nos al misteri que la Paraula i els signes sacramentals ens revelen. I ho fa, en coherència amb l'acció de Déu, seguint el camí de l'Encarnació, a través del llenguatge simbòlic del cos, que s'estén a les coses, a l'espai i al temps.

Redescobrir cada dia la bellesa de la veritat de la celebració cristiana

20. Si el neopelagianisme ens intoxica amb la presumpció d'una salvació guanyada amb les nostres forces, la celebració litúrgica ens purifica proclamant la gratuïtat del do de la salvació rebuda en la fe. Participar en el sacrifici eucarístic no és una conquesta nostra, com si poguéssim presumir-ne davant de Déu i davant dels nostres germans. L'inici de cada celebració em recorda qui soc, demanant-me que confessi el meu pecat i convidant-me a pregar a la benaurada sempre Verge Maria, als àngels, als sants i a tots els germans i germanes, que intercedeixin per mi davant el Senyor: certament no som dignes d'entrar a casa seva, necessitem només una paraula seva per a salvar-nos (cf. Mt 8,8). No tenim cap altra glòria que la creu de nostre Senyor Jesucrist (cf. Ga 6,14). La Litúrgia no té res a veure amb un moralisme ascètic: és el do de la Pasqua del Senyor que, acceptat amb docilitat, fa nova la nostra vida. No s'entra al cenacle si no és per la força d'atracció del seu desig de menjar la Pasqua amb nosaltres: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar*(Lc 22,15).

21. Tanmateix, hem d'anar en compte: perquè l'antídot de la Litúrgia sigui eficaç, se'ns demana redescobrir cada dia la bellesa de la veritat de la celebració cristiana. Em refereixo, un cop més, al seu significat teològic, com ha descrit admirablement el n. 7 de la Sacrosanctum Concilium: la Litúrgia és el sacerdoci de Crist revelat i entregat a nosaltres a la seva Pasqua, present i actiu avui a través dels signes sensibles (aigua, oli, pa, vi, gestos, paraules) perquè l'Esperit, submergint-nos en el misteri pasqual, transformi tota la nostra vida, conformant-nos cada cop més amb Crist.

22. El redescobriment continu de la bellesa de la Litúrgia no és la recerca d'un esteticisme ritual, que es complau només en la cura de la formalitat exterior d'un ritu, o es satisfà amb una escrupolosa observança de les rúbriques. Evidentment, aquesta

afirmació no pretén avalar, de cap manera, l'actitud contrària que confon allò senzill amb una deixadesa banal, allò essencial amb la superficialitat ignorant, allò concret de l'acció ritual amb un funcionalisme pràctic exagerat.

23. Siguem clars: cal tenir cura de tots els aspectes de la celebració (espai, temps, gestos, paraules, objectes, vestidures, cants, música...) i observar totes les rúbriques: aquesta atenció seria suficient per a no robar a l'assemblea el que li correspon, és a dir, el misteri pasqual celebrat de la manera ritual que l'Església estableix. Però, fins i tot, si la qualitat i la norma de l'acció celebrativa estiguessin garantides, això no seria suficient perquè la nostra participació fos plena.

Admiració davant el misteri pasqual, part essencial de l'acció litúrgica

24. Si manqués l'admiració pel misteri pasqual que es fa present en la concreció dels signes sacramentals, podríem córrer el risc de ser realment impermeables a l'oceà de gràcia que inunda cada celebració. No n'hi ha prou amb els esforços, encara que lloables, per a una millor qualitat de la celebració, ni una crida a la interioritat: fins i tot aquesta corre el risc de quedar reduïda a una subjectivitat buida si no acull la revelació del misteri cristià. La trobada amb Déu no és fruit d'una individual recerca interior, sinó que és un esdeveniment regalat: podem trobar Déu pel fet nou de l'Encarnació que, a l'últim sopar, arriba a l'extrem de voler ser menjat per nosaltres. Com se'ns pot escapar lamentablement la fascinació per la bellesa d'aquest do?

25. Quan dic admiració davant del misteri pasqual, no em refereixo en absolut al que, em sembla, es vol expressar amb la vaga expressió «sentit del misteri»: a vegades, entre les suposades acusacions contra la reforma litúrgica hi ha la d'haver-lo —es diu— eliminat de la celebració. L'admiració de la que parlo no és una espècie de desorientació davant d'una realitat fosca o un ritu enigmàtic, sinó que és, al contrari, admiració davant del fet que el pla salvífic de Déu ens hagi estat revelat en la Pasqua de Jesús (cf. Ef 1,3-14), l'eficàcia del qual continua arribant-nos en la celebració dels «misteris», és a dir, dels sacraments. Tot i això, continua sent cert que la plenitud de la revelació té, en comparació amb la nostra finitud humana, un excés que ens transcendeixi que tindrà el seu compliment al final dels temps, quan torni el Senyor. Si l'admiració és veritable, no hi ha cap risc que no es percebi l'alteritat de la presència de Déu, fins i tot a la proximitat que l'Encarnació ha volgut. Si la reforma hagués eliminat aquest «sentit del misteri», més que una acusació seria un mèrit. La bellesa, com la veritat, sempre genera admiració i, quan es refereix al misteri de Déu, condueix a l'adoració.

26. L'admiració és part essencial de l'acció litúrgica perquè és l'actitud de qui sap que està davant la peculiaritat dels gestos simbòlics; és la meravella de qui experimenta la força del símbol, que no consisteix en referir-se a un concepte abstracte, sinó en contenir i expressar, en la seva concreció, el que significa.

La necessitat d'una formació litúrgica seriosa i vital

27. Aquesta és, doncs, la qüestió fonamental: com es pot recuperar la capacitat de viure plenament l'acció litúrgica? La reforma del Concili té aquest objectiu. El repte és

molt exigent, perquè l'home modern –no a totes les cultures de la mateixa manera– ha perdut la capacitat de confrontar-se amb l'acció simbòlica, que és una característica essencial de l'acte litúrgic.

28. La postmodernitat –en la que l'home se sent encara més perdut, sense referències de cap tipus, desproveït de valors, perquè s'han tornat indiferents, orfe de tot, en una fragmentació en la que sembla impossible un horitzó de sentit– continua carregant amb l'herència pesada que ens va deixar l'època anterior, feta d'individualisme i subjectivisme (que recorden, un cop més, el pelagianisme i el gnosticisme), així com per un espiritualisme abstracte que contradiu la naturalesa mateixa de l'home, esperit encarnat i, per tant, en si mateix capaç d'acció i comprensió simbòlica.

29. L'Església reunida en el Concili ha volgut confrontar-se amb la realitat de la modernitat, reafirmant la seva consciència de ser sagrament de Crist, llum dels pobles (Lumen Gentium), posant-se a l'escolta atenta de la paraula de Déu (Dei Verbum) i reconeixent com a pròpies les joies i les esperances (Gaudium et spes) dels homes d'avui. Les grans Constitucions conciliars són inseparables, i no és casualitat que aquesta única gran reflexió del Concili Ecumènic –la més alta expressió de la sinodalitat de l'Església, de la riquesa de la qual estic cridat a ser, amb tots vosaltres, custodi– hagi començat amb la reflexió sobre la Litúrgia (Sacrosanctum Concilium).

30. Concloent la segona sessió del Concili (4 de desembre de 1963) sant Pau VI s'expressava així:[7]

«Amb tot, la discussió laboriosa i complicada no ha estat pas sense fruits. ja que un dels temes, el primer que fou examinat, i en cert sentit, el més eminent de tots, pel seu valor intrínsec i per la seva importància per a la vida de l'Església, – volem dir la sagrada Litúrgia – ha assolit el seu feliç acabament i avui per nosaltres ha estat promulgat solemnement. Ple de goig per aquest resultat el nostre esperit exulta. A més descobrim que en aquest punt l'ordre en l'escala dels valors i els deures ha estat observat: que a Déu se li ha de reservar el primer lloc; que la pregària és el nostre primer deure; que la Litúrgia és la font primera d'aquest intercanvi diví pel qual se'ns comunica la vida divina, l'escola primera de la nostra vida espiritual, el do primer que podem fer al poble cristià, que està unit a nosaltres per la fe i la pregària. La litúrgia, finalment, és la invitació primera feta a tots els homes perquè faci saltar la seva llengua muda en pregària santa i veritable perquè sentin la força immensa, inefable, regeneradora continguda en el fet de cantar amb nosaltres les lloances de Déu i les esperances dels homes, per Jesucrist i en l'Esperit Sant».

31. En aquesta carta no puc aturar-me en la riquesa de cadascuna de les expressions, que deixo a la vostra meditació. Si la Litúrgia és «el cim al qual tendeix l'acció de l'Església i, a la vegada, la font d'on brolla tota la seva força» (Sacrosanctum Concilium, n. 10), comprenem bé el que està en joc en la qüestió litúrgica. Seria banal llegir les tensions, desgraciadament presents al voltant de la celebració, com una simple divergència entre diferents sensibilitats sobre una forma ritual. La problemàtica és, abans que res, eclesiològica. No veig com es pot dir que es reconeix la validesa del Concili –encara em sorprèn una mica que un catòlic pugui presumir de no fer-ho– i no acceptar la reforma litúrgica nascuda de la Sacrosanctum Concilium, que expressa la realitat de la Litúrgia en íntima connexió amb la visió de l'Església descrita admirablement per la Lumen Gentium. Per això –com vaig explicar a la carta enviada a

tots els bisbes— em vaig sentir amb el deure d'afirmar que «els llibres litúrgics promulgats pels Sants Pontífexs Pau VI i Joan Pau II, de conformitat amb els decrets del Concili Vaticà II, com a única expressió de la *lex orandidel Ritu Romà*” (Motu Proprio Traditionis custodes, art. 1).

La no acceptació de la reforma, així com una comprensió superficial d'aquesta, ens distreu de la tasca de trobar les respostes a la pregunta que repeteixo: com podem créixer en la capacitat de viure plenament l'acció litúrgica? Com podem seguir sorprenent-nos del que passa davant dels nostres ulls en la celebració? Necessitem una formació litúrgica seriosa i vital.

32. Tornem de nou al Cenacle de Jerusalem: al matí de Pentecosta va néixer l'Església, cèl·lula inicial de la nova humanitat. Només la comunitat d'homes i dones reconciliats, perquè han estat perdonats; vius, perquè Ell és viu; veritables, perquè estan habitats per l'Esperit de la veritat, pot obrir l'angost espai de l'individualisme espiritual.

33. És la comunitat de Pentecosta la que pot partir el Pa amb la certesa que el Senyor és viu, ressuscitat d'entre els morts, present amb la seva paraula, amb els seus gestos, amb l'ofrena del seu Cos i de la seva Sang. Des d'aquell moment, la celebració es converteix en el lloc privilegiat, no l'únic, de la trobada amb Ell. Sabem que, només gràcies a aquesta trobada, l'home arriba a ser plenament home. Només l'Església de Pentecosta pot concebre l'home com a persona, obert a una relació plena amb Déu, amb la creació i amb els germans.

34. Aquí es planteja la qüestió decisiva de la formació litúrgica. Diu Guardini: «Així es perfila també la primera tasca pràctica: sostinguts per aquesta transformació interior del nostre temps, hem d'aprendre novament a situar-nos davant la relació religiosa com a homes en sentit ple».[8] Això és el que fa possible la Litúrgia, en això és en el que ens hem de formar. Guardini no dubta en afirmar que, sense formació litúrgica, «les reformes en el ritu i en el text no serveixen de gaire».[9] No pretenc ara tractar exhaustivament el riquíssim tema de la formació litúrgica: només vull oferir alguns punts de reflexió. Crec que podem distingir dos aspectes: la formació per a la Litúrgia i la formació des de la Litúrgia. El primer està en funció del segon, que és essencial.

35. Cal trobar camins per a una formació com a estudi de la Litúrgia: a partir del moviment litúrgic, s'ha fet molt en aquest sentit, amb valuoses aportacions de molts estudiosos i institucions acadèmiques. Tanmateix, cal difondre aquest coneixement fora de l'àmbit acadèmic, de forma accessible, perquè tot creient creixi en el coneixement del sentit teològic de la Litúrgia —aquesta és la qüestió decisiva i fundant de tot coneixement i de tota pràctica litúrgica—, així com en el desenvolupament de la celebració cristiana, adquirint la capacitat de comprendre els textos eucològics, els dinatismes rituals i el seu valor antropològic.

36. Penso en la normalitat de les nostres assemblees que es reuneixen per a celebrar l'Eucaristia el dia del Senyor, diumenge rere diumenge, Pasqua rere Pasqua, en moments concrets de la vida de les persones i de les comunitats, en diferents edats de la vida: els ministres ordenats realitzen una acció pastoral de primera importància quan porten de la mà els fidels batejats per a conduir-los a la repetida experiència de la Pasqua. Recordem sempre que és l'Església, Cos de Crist, el subjecte celebrant, no només el prevere. El coneixement que prové de l'estudi és només el primer pas per a

poder entrar en el misteri celebrat. És evident que, per a poder guiar els germans i les germanes, els ministres que presideixen l'assemblea han de conèixer el camí, tant per haver-lo estudiat en el mapa de la ciència teològica, com per haver-lo freqüentat en la pràctica d'una experiència de fe viva, alimentada per la pregària, certament no només com un compromís per complir. En el dia de l'ordenació, tot prevere sent dir al seu bisbe: «pensa sempre el que faràs, reproduïx en tu el que commemoraràs, i conforma la teva vida al misteri de la creu del Senyor».[10]

37. La configuració de l'estudi de la Litúrgia als seminaris ha de tenir en compte també l'extraordinària capacitat que la celebració té en si mateixa per a oferir una visió orgànica del coneixement teològic. Cada disciplina de la teologia, des de la seva pròpia perspectiva, ha de mostrar la seva íntima connexió amb la Litúrgia, en virtut de la qual es revela i realitza la unitat de la formació sacerdotal (cf. Sacrosanctum Concilium, n. 16). Una configuració litúrgico-sapiencial de la formació teològica als seminaris tindria certament efectes positius, també en l'acció pastoral. No hi ha cap aspecte de la vida eclesial que no trobi el seu cim i la seva font en ella. La pastoral de conjunt, orgànica, integrada, més que ser el resultat de l'elaboració de programes complicats, és la conseqüència de situar la celebració eucarística dominical, fonament de la comunió, en el centre de la vida de la comunitat. La comprensió teològica de la Litúrgia no permet, de cap manera, entendre aquestes paraules com si tot es reduís a l'aspecte cultural. Una celebració que no evangelitza, no és autèntica, com no ho és un anunci que no porta a la trobada amb el Ressuscitat en la celebració: ambdós, doncs, sense el testimoni de la caritat, són com una esquella sorollosa o un címbal estrident (cf. 1Co 13,1).

38. Per als ministres i per a tots els batejats, la formació litúrgica, en la seva primera accepció, no és quelcom que es pugui conquerir d'una vegada per sempre: ja que el do del misteri celebrat supera la nostra capacitat de coneixement, aquest compromís certament haurà d'acompanyar la formació permanent de cadascú, amb la humilitat dels petits, actitud que obre a la sorpresa.

39. Una última observació sobre els seminaris: a més de l'estudi, han d'oferir també l'oportunitat d'experimentar una celebració, no només exemplar des del punt de vista ritual, sinó autèntica, vital, que permeti viure aquesta veritable comunió amb Déu, a la qual ha de tendir també el coneixement teològic. Només l'acció de l'Esperit pot perfeccionar el nostre coneixement del misteri de Déu, que no és qüestió de comprensió mental, sinó d'una relació que toca la vida. Aquesta experiència és fonamental perquè, un cop siguin ministres ordenats, puguin acompanyar les comunitats en el mateix camí de coneixement del misteri de Déu, que és misteri d'amor.

40. Aquesta última consideració ens porta a reflexionar sobre el segon significat amb el que podem entendre l'expressió «formació litúrgica». Em refereixo en ser formats, cadascú segons la seva vocació, per la participació en la celebració litúrgica. Fins i tot el coneixement de l'estudi que acabo d'esmentar, perquè no es converteixi en racionalisme, ha d'estar en funció de la posada en pràctica de l'acció formativa de la Litúrgia en cada creient en Crist.

41. Del que hem dit sobre la naturalesa de la Litúrgia, resulta evident que el coneixement del misteri de Crist, qüestió decisiva per a la nostra vida, no consisteix en

una assimilació mental d'una idea, sinó en una real implicació existencial amb la seva persona. En aquest sentit, la Litúrgia no té a veure amb el «coneixement», i la seva finalitat no és primordialment pedagògica (encara que té un gran valor pedagògic: cf. Sacrosanctum Concilium, n. 33) sinó que és la lloança, l'acció de gràcies per la Pasqua del Fill, la força salvadora del qual arriba a la nostra vida. La celebració té a veure amb la realitat del nostre ser dòcils a l'acció de l'Esperit, que hi actua, fins que Crist es formi en nosaltres (cf. Ga 4,19). La plenitud de la nostra formació és la conformació amb Crist. Ho repeteixo: no es tracta d'un procés mental i abstracte, sinó d'arribar a ser Ell. Aquesta és la finalitat per a la qual s'ha donat l'Esperit, l'acció del qual és sempre i únicament confeccionar el Cos de Crist. És així amb el pa eucarístic, és així per a tot batejat cridat a ser, cada vegada més, el que va rebre com a do en el baptisme, és a dir, ser membre del Cos de Crist. Lleó Magne escriu: «La nostra participació en el Cos i la Sang de Crist no tendeix a una altra cosa sinó a convertir-nos en el que mengem».[11]

42. Aquesta implicació existencial té lloc –en continuïtat i coherència amb el mètode de l'Encarnació – per via sacramental. La Litúrgia està feta de coses que són exactament el contrari d'abstraccions espirituals: pa, vi, oli, aigua, perfum, foc, cendra, pedra, tela, colors, cos, paraules, sons, silencis, gestos, espai, moviment, acció, ordre, temps, llum. Tota la creació és manifestació de l'amor de Déu: des que aquest mateix amor s'ha manifestat en plenitud a la creu de Jesús, tota la creació és atreta per Ell. És tota la creació la que és assumida per a ser posada al servei de la trobada amb el Verb encarnat, crucificat, mort, ressuscitat, ascendit al Pare. Així com canta la pregària sobre l'aigua per a la font baptismal, igual que la de l'oli per al sagrat crisma i les paraules de la presentació del pa i el vi, fruits de la terra i del treball de l'home.

43. La Litúrgia dona glòria a Déu no perquè puguem afegir alguna cosa a la bellesa de la llum inaccessible en la que Ell habita (cf. 1 Tm 6,16) o a la perfecció del cant angèlic, que ressona eternament en les estades celestials. La Litúrgia dona glòria a Déu perquè ens permet, aquí a la terra, veure Déu en la celebració dels misteris i, en veure'l, reviure per la seva Pasqua: nosaltres, que érem morts pels nostres pecats, hem reviscut per la gràcia amb Crist (cf. Ef 2,5), som la glòria de Déu. Ireneu, doctor unitatis, ens ho recorda: «La glòria de Déu és l'home vivent, i la vida de l'home consisteix en la visió de Déu: si ja la revelació de Déu a través de la creació dona vida a tots els éssers que viuen a la terra, com més la manifestació del Pare a través del Verb és causa de vida per als qui veuen Déu!».[12]

44. Guardini escriu: «Amb això es delinea la primera tasca del treball de la formació litúrgica: l'home ha de tornar a ser capaç de símbols».[13] Aquesta tasca concerneix a tots, ministres ordenats i fidels. La tasca no és fàcil, perquè l'home modern és analfabet, ja no sap llegir els símbols, amb prou feines en coneix la seva existència. Això també passa amb el símbol del nostre cos. És un símbol perquè és la unió íntima de l'ànima i el cos, visibilitat de l'ànima espiritual en l'ordre d'allò corpori, i en això consisteix la unitat humana, l'especificitat de la persona irreductible a qualsevol altra forma de ser viu. La nostra obertura a allò transcendent, a Déu, és constitutiva: no reconèixer-la ens porta inevitablement a un no coneixement, no només de Déu, sinó també de nosaltres mateixos. Només cal veure la forma paradoxal amb què es tracta el cos, o bé tractat quasi obsessivament darrere del mite de l'eterna joventut, o bé reduït a una materialitat a la qual se li nega tota dignitat. El fet és que no es pot donar

valor al cos només des del cos. Tot símbol és alhora poderós i fràgil: si no es respecta, si no es tracta com el que és, es trenca, perd la seva força, es torna insignificant.

Ja no tenim la mirada de Sant Francesc, que mirava el sol –al que anomenava germà perquè així ho sentia–, el veia bellu e radiante cum grande splendore i, meravellat cantava: de te Altissimu, porta significatione.[14] Haver perdut la capacitat de comprendre el valor simbòlic del cos i de tota criatura fa que el llenguatge simbòlic de la Litúrgia sigui quasi inaccessible per a l'home modern. No es tracta, però, de renunciar a aquest llenguatge: no es pot renunciar-hi perquè és el que la Santíssima Trinitat ha escollit per arribar a nosaltres en la carn del Verb. Es tracta més aviat de recuperar la capacitat de plantejar i comprendre els símbols de la Litúrgia. No cal desesperar-se, perquè en l'home aquesta dimensió, com acabo de dir, és constitutiva i, malgrat els mals del materialisme i de l'espiritualisme –ambdós negació de la unitat cos i ànima–, està sempre disposada a reparèixer, com tota veritat.

45. Aleshores, la pregunta que ens fem és com podem tornar a ser capaços de símbols? Com podem tornar a saber llegir-los per a viure'ls? Sabem molt bé que la celebració dels sagraments és –per la gràcia de Déu– eficaç en si mateixa (ex opere operato), però això no garanteix una plena implicació de les persones sense una manera adequada de situar-se davant del llenguatge de la celebració. La lectura simbòlica no és una qüestió de coneixement mental, d'adquisició de conceptes, sinó una experiència vital.

46. Abans que res, hem de recuperar la confiança en la creació. Amb això vull dir que les coses –amb les quals «es fan» els sagraments– venen de Déu, estan orientades a Ell i han estat assumides per Ell, especialment amb l'encarnació, perquè poguessin convertir-se en instruments de salvació, vehicles de l'Esperit, canals de gràcia. Aquí s'adverteix la distància, tant de la visió materialista, com espiritualista. Si les coses creades són part irrenunciable de l'acció sacramental que duu a terme la nostra salvació, hem de situar-nos davant d'elles amb una mirada nova, no superficial, respectuosa, agraïda. Des del principi, contenen la llavor de la gràcia santificant dels sagraments.

47. Una altra qüestió decisiva –reflexionant de nou sobre com ens forma la Litúrgia– és l'educació necessària per adquirir l'actitud interior, que ens permeti situar i comprendre els símbols litúrgics. Ho expresso de forma senzilla. Penso en els pares i, més encara, en els avis, però també en els nostres rectors i catequistes. Molts de nosaltres aprenem d'ells la força dels gestos litúrgics, com el senyal de la creu, el fet d'agenollar-se o les fórmules de la nostra fe. Potser que no en tinguem un record viu, però podem imaginar fàcilment el gest d'una mà més gran que pren la petita mà d'un nen i l'acompanya lentament mentre traça, per primer cop, el senyal de la nostra salvació. El moviment va acompanyat de les paraules, també lentes, com per apropiat-se de cada instant d'aquest gest, de tot el cos: «En el nom del Pare... i del Fill... i de l'Esperit Sant... Amén». Per després deixar anar la mà del nen i, disposat a acudir en la seva ajuda, veure com repeteix ell sol aquest gest que li han donat, com si fos un hàbit que creixerà amb ell, donant-li un sentit que només l'Esperit sap fer. A partir d'aquest moment, aquest gest, la seva força simbòlica, ens pertany o, millor dit, pertanyem a aquest gest, ens dona forma, som formats per ell. No cal parlar massa, no cal haver-ho entès tot sobre aquest gest: cal ser petits, tant a l'entregar-lo, com al rebre'l. La resta és obra de l'Esperit. Així hem estat iniciats en el llenguatge simbòlic. No podem

permetre que ens robin aquesta riquesa. A mesura que creixem, podem tenir més mitjans per a comprendre, però sempre amb la condició de seguir sent petits.

Ars celebrandi

48. Una manera de custodiar i de créixer en la comprensió vital dels símbols de la Litúrgia és, certament, cuidar l'art de celebrar. Aquesta expressió també és objecte de diferents interpretacions. S'entén més clarament tenint en compte el sentit teològic de la Litúrgia descrit en el número 7 de la Sacrosanctum Concilium, al qual ens hem referit diverses vegades. L'ars celebrandino es pot reduir a la mera observança d'un aparell de rúbriques, ni tampoc es pot pensar en una fantasiosa —a vegades salvatge— creativitat sense regles. El ritú és en si mateix una norma, i la norma mai no és un fi en si mateixa, sinó que sempre està al servei de la realitat superior que vol custodiar.

49. Com qualsevol altre art, requereix diferents coneixements.

En primer lloc, la comprensió del dinamisme que descriu la Litúrgia. El moment de l'acció celebrativa és el lloc on, a través del memorial, es fa present el misteri pasqual perquè els batejats, en virtut de la seva participació, puguin experimentar-lo en la seva vida: sense aquesta comprensió, es cau fàcilment en l'«exteriorisme» (més o menys refinat) i en el rubricisme (més o menys rígid).

Cal, doncs, conèixer com l'Esperit Sant actua en cada celebració: l'art de celebrar ha d'estar en sintonia amb l'acció de l'Esperit. Només així es lliurarà dels subjectivismes, que són el resultat de la prevalença de les sensibilitats individuals, i dels culturalismes, que són incorporacions sense criteri d'elements culturals, que no tenen res a veure amb un procés correcte d'inculturació.

Per acabar, és necessari conèixer la dinàmica del llenguatge simbòlic, la seva peculiaritat, la seva eficàcia.

50. D'aquestes observacions breus se'n desprèn que l'art de celebrar no es pot improvisar. Com qualsevol art, requereix una aplicació assídua. Un artesà només necessita la tècnica; un artista, a més dels coneixements tècnics, ha de tenir inspiració, que és una forma positiva de possessió: el veritable artista no posseeix un art, ni és posseït per ell. Una persona no aprèn l'art de celebrar perquè assisteixi a un curs d'oratòria o de tècniques de comunicació persuasiva (no jutjo les intencions, veig els efectes). Tota eina pot ser útil, però sempre ha d'estar subjecta a la naturalesa de la Litúrgia i a l'acció de l'Esperit. Cal una dedicació diligent a la celebració, deixant que la pròpia celebració ens transmeti el seu art. Guardini escriu: «Hem d'adonar-nos de com estem encara profundament arrelats en l'individualisme i el subjectivisme, de com estem poc acostumats a la crida de les coses grans i de com n'és, de petita, la mesura de la nostra vida religiosa. Cal despertar el sentit de la grandesa de la pregària, la voluntat d'implicar-hi també la nostra existència. Però el camí cap a aquestes metes és la disciplina, la renúncia a un sentimentalisme tou; un treball seriós, realitzat en obediència a l'Església, en relació amb el nostre ésser i el nostre comportament religiós».[15] Així és com s'aprèn l'art de la celebració.

51. En parlar d'aquest tema, podem pensar que només concerneix als ministres ordenats que exerceixen el servei de la presidència. En realitat, és una actitud a la que

estan cridats a viure tots els batejats. Penso en tots els gestos i paraules que pertanyen a l'assemblea: reunir-se, caminar en processó, seure, estar dret, agenollar-se, cantar, estar en silenci, aclamar, mirar, escoltar. Són moltes les formes en què l'assemblea, com un sol home (Ne 8,1), participa en la celebració. Realitzar tots junts el mateix gest, parlar tots alhora, transmet als individus la força de tota l'assemblea. És una uniformitat que no només no mortifica, sinó que, al contrari, educa a cada fidel a descobrir l'autèntica singularitat de la seva personalitat, no amb actituds individualistes, sinó essent conscients de ser un sol cos. No es tracta d'haver de seguir un protocol litúrgic: es tracta més aviat d'una «disciplina» –en el sentit utilitzat per Guardini– que, si s'observa amb autenticitat, ens forma: són gestos i paraules que posen ordre en el nostre món interior, fent-nos experimentar sentiments, actituds, comportaments. No són l'enunciat d'un ideal en el qual ens hàgim d'inspirar, sinó una acció que implica el cos en la seva totalitat, és a dir, ser unitat d'ànima i cos.

52. Entre els gestos rituals que pertanyen a tota l'assemblea, el silenci ocupa un lloc d'absoluta importància. Diverses vegades es prescriu expressament en les rúbriques: tota la celebració eucarística està immersa en el silenci que precedeix el seu inici i marca cada moment del seu desenvolupament ritual. En efecte, és present a l'acte penitencial; després de la invitació a la pregària; a la Litúrgia de la Paraula (abans de les lectures, entre les lectures i després de l'homilia); a la pregària eucarística; després de la comunió.[16] No és un refugi per amagar-se en un aïllament intimista, patint la ritualitat com si fos una distracció: aquest silenci estaria en contradicció amb l'essència mateixa de la celebració. El silenci litúrgic és molt més: és el símbol de la presència i l'acció de l'Esperit Sant que anima tota l'acció celebrativa, per la qual cosa, sovint, constitueix la culminació d'una seqüència ritual. Precisament perquè és un símbol de l'Esperit, té el poder d'expressar la seva acció multiforme. Així, reprement els moments que he recordat anteriorment, el silenci mou al penediment i al desig de conversió; suscita l'escolta de la Paraula i la pregària; disposa a l'adoració del Cos i la Sang de Crist; suggereix a cadascú, en la intimitat de la comunió, el que l'Esperit vol obrar en la nostra vida per a conformar-nos amb el Pa partit. Per això, estem cridats a realitzar amb extrema cura el gest simbòlic del silenci: en ell ens dona forma l'Esperit.

53. Cada gest i cada paraula contenen una acció precisa que és sempre nova, perquè troba un moment sempre nou en la nostra vida. Permeteu-me explicar-ho amb un exemple senzill. Ens agenollem per a demanar perdó; per a doblegar el nostre orgull; per a entregar les nostres llàgrimes a Déu; per a suplicar la seva intervenció; per agrair-li un do rebut: és sempre el mateix gest, que expressa essencialment la nostra petitesa davant Déu. Realitzat en diferents moments de la nostra vida, modela la nostra profunda interioritat i posteriorment es manifesta externament en la nostra relació amb Déu i amb els nostres germans. Agenollar-se s'ha de fer també amb art, és a dir, amb plena consciència del seu significat simbòlic i de la necessitat que tenim d'expressar, mitjançant aquest gest, la nostra manera d'estar en presència del Senyor. Si tot això és cert per aquest simple gest, com no ho serà més per la celebració de la Paraula? Quin art estem cridats a aprendre al proclamar la Paraula, a l'escoltar-la, al fer-la inspiració de la nostra pregària, al fer que es faci vida? Tot això mereix la màxima atenció, no formal, exterior, sinó vital, interior, perquè cada gest i cada paraula de la celebració expressada amb «art» forma la personalitat cristiana de l'individu i de la comunitat.

54. Si bé és cert que l'ars celebrandi concerneix a tota l'assemblea que celebra, no és menys cert que els ministres ordenats han de cuidar-lo especialment. Visitant comunitats cristianes he comprovat, sovint, que la seva forma de viure la celebració està condicionada –per a bé, i desgraciadament també per a mal– per la forma en què el seu rector presideix l'assemblea. Podríem dir que hi ha diferents «models» de presidència. Heus ací una possible llista d'actituds que, encara que oposades, caracteritzen la presidència de forma certament inadequada: rigidesa austera o creativitat exagerada; misticisme espiritualitzador o funcionalisme pràctic; pressa precipitada o lentitud accentuada; negligent descurança o refinament excessiu; afabilitat sobreabundant o impassibilitat hieràtica. Malgrat l'amplitud d'aquest ventall, crec que la inadequació d'aquests models té una arrel comuna: un exagerat personalisme en l'estil celebratiu que, de vegades, expressa una mal dissimulada mania de protagonisme. Això acostuma a ser més evident quan les nostres celebracions es difonen en xarxa, cosa que no sempre és oportuna i sobre la que hauríem de reflexionar. Tot i que no són aquestes les actituds més esteses, no poques vegades les assemblees són objecte d'aquest «maltractament».

55. Es podrien dir moltes coses sobre la importància i la delicadesa de la presidència. En diverses ocasions m'he aturat en l'exigent tasca de l'homilia.[17] Em limitaré ara a algunes consideracions més àmplies, volent, de nou, reflexionar amb vosaltres sobre com som formats per la Litúrgia. Penso en la normalitat de les Misses dominicals en les nostres comunitats: em refereixo, doncs, als preveres, però implícitament a tots els ministres ordenats.

56. El prevere viu la seva participació pròpia durant la celebració en virtut del do rebut en el sagrament de l'Orde: aquesta tipologia s'expressa precisament en la presidència. Com tots els oficis que està cridat a exercir, aquest no és, primàriament, una tasca assignada per la comunitat, sinó la conseqüència de l'efusió de l'Esperit Sant rebuda en l'ordenació, que el capacita per aquesta tasca. El prevere també és format en presidir l'assemblea que celebra.

57. Per tal que aquest servei es faci bé –amb art– és de fonamental importància que el prevere tingui, abans que res, la consciència viva de ser, per misericòrdia, una particular presència del Ressuscitat. El ministre ordenat és en si mateix un dels modes de presència del Senyor que fan que l'assemblea cristiana sigui única, diferent de qualsevol altra (cf. Sacrosanctum Concilium, n. 7). Aquest fet dona profunditat «sacramental» –en sentit ampli– a tots els gestos i paraules de qui presideix. L'assemblea té dret a poder sentir en aquests gestos i paraules el desig que el Senyor té, avui com en l'últim sopar, de seguir menjant la Pasqua amb nosaltres. Per tant, el Ressuscitat és el protagonista, i no les nostres immadureses, que cerquen assumir un paper, una actitud i una manera de presentar-se, que no li correspon. El prevere es veu aclaparat per aquest desig de comunió que el Senyor té amb cadascú: és com si estigués col·locat entre el cor ardent d'amor de Jesús i el cor de cada creient, objecte del seu amor. Presidir l'Eucaristia és submergir-se en el forn de l'amor de Déu. Quan s'entén o, fins i tot, s'intueix aquesta realitat, certament ja no necessitem un directori que ens dicti el comportament adequat. Si el necessitem, és per la duresa del nostre cor. La norma més excelsa i, per tant, més exigent, és la realitat de la pròpia celebració eucarística, que selecciona les paraules, els gestos, els sentiments, fent-nos entendre si són o no són adequats a la tasca que han d'exercir. Evidentment, això tampoc es pot improvisar: és un art, requereix l'aplicació del sacerdot, és a dir, la

freqüència assídua del foc de l'amor que el Senyor va venir a portar a la terra (cf. Lc 12,49).

58. Quan la primera comunitat parteix el pa en obediència al mandat del Senyor, ho fa sota la mirada de Maria, que acompanya els primers passos de l'Església: «eren constants i unànimes en la pregària, juntament amb algunes dones, amb Maria, la mare de Jesús» (Ac1,14). La Verge Mare «supervisa» els gestos del seu Fill encomanats als Apòstols. Com que ha conservat al seu si el Verb fet carn, després d'acollir les paraules de l'àngel Gabriel, la Verge conserva també ara al si de l'Església aquells gestos que conformen el cos del seu Fill. El prevere, que en virtut del do rebut pel sagrament de l'Orde repeteix aquests gestos, és custodiat en les entranyes de la Verge. Necessitem una norma que ens digui com ens hem de comportar?

59. Convertits en instruments perquè cremi a la terra el foc del seu amor, custodiats en les entranyes de Maria, Verge feta Església (com cantava sant Francesc), els preveres es deixen modelar per l'Esperit que vol dur a terme l'obra que va començar en la seva ordenació. L'acció de l'Esperit els ofereix la possibilitat d'exercir la presidència de l'assemblea eucarística amb el temor de Pere, conscient de la seva condició de pecador (cf. Lc5,1-11), amb la humilitat forta del servent sofrent (cf. Is 42 ss), amb el desig de «ser menjat» pel poble que se'ls confia en l'exercici diari del seu ministeri.

60. La pròpia celebració educa a aquesta qualitat de la presidència; ho repetim, no és una adhesió mental, encara que tota la nostra ment, així com la nostra sensibilitat, hi estiguin implicades. El prevere està, per tant, format per a presidir mitjançant les paraules i els gestos que la Litúrgia posa als seus llavis i a les seves mans.

No s'asseu en un tro,[18] perquè el Senyor regna amb la humilitat de qui serveix.

No roba la centralitat de l'altar, signe de Crist, del costat del qual, traspassat a la creu, brollà sang i aigua, inici dels sagraments de l'Església i centre de la nostra lloança i acció de gràcies.[19]

En acostar-se a l'altar per a l'ofrena, el prevere és educat en la humilitat i el penediment amb les paraules: «Accepteu, Senyor, el nostre cor penedit; que aquest sigui el nostre sacrifici, agradable a la vostra presència, Senyor, Déu nostre».[20]

No pot presumir de si mateix pel ministeri que se li ha confiat, perquè la Litúrgia el convida a demanar ser purificat, amb el signe de l'aigua: «Renteu-me ben bé de les culpes, Senyor, purifiqueu-me del meu pecat».[21]

Les paraules que la Litúrgia posa als seus llavis tenen diferents significats, que requereixen tonalitats específiques: per la importància d'aquestes paraules, es demana al prevere un veritable ars dicendi. Aquestes donen forma als seus sentiments interiors, ja sigui en la súplica al Pare en nom de l'assemblea, com en l'exhortació dirigida a l'assemblea, així com en les aclamacions juntament amb tota l'assemblea.

Amb la pregària eucarística –en la que participen també tots els batejats escoltant amb reverència i silenci i intervenint amb aclamacions–[22] qui presideix té la força, en nom de tot el poble sant, de recordar al Pare l'ofrena del seu Fill en l'últim sopar, perquè aquest immens do es faci de nou present a l'altar. Participa en aquesta ofrena amb l'ofrena de si mateix. El prevere no pot parlar al Pare de l'últim sopar sense participar-hi. No pot dir: «Preneu i mengeu-ne tots, que aquest és el meu Cos, entregat per

vosaltres», i no viure el mateix desig d'ofrir el seu propi cos, la seva pròpia vida pel poble que se li ha confiat. Això és el que passa en l'exercici del seu ministeri.

El prevere és format contínuament en l'acció celebrativa per tot això i molt més.

* * *

61. He volgut oferir simplement algunes reflexions que certament no esgoten el tresor immens de la celebració dels sants misteris. Demano a tots els bisbes, preveres i diaques, als formadors dels seminaris, als professors de les facultats teològiques i de les escoles de teologia, i a tots els catequistes, que ajudin el poble sant de Déu a beure de la que sempre ha estat la font principal de l'espiritualitat cristiana. Estem contínuament cridats a redescobrir la riquesa dels principis generals exposats en els primers números de la Sacrosanctum Concilium, comprenent el vincle íntim entre la primera Constitució conciliar i totes les altres. Per això, no podem tornar a aquesta forma ritual que els Pares Conciliars, cum Petro i sub Petro, sentiren la necessitat de reformar, aprovant, sota la guia de l'Esperit i segons la seva consciència de pastors, els principis dels que va néixer la reforma. Els sants Pontífexs Pau VI i Joan Pau II, a l'aprovar els llibres litúrgics reformats ex decreto Sacrosancti Œcumenici Concilii Vaticani II, garantiren la fidelitat de la reforma al Concili. Per això, vaig escriure Traditionis custodes, perquè l'Església pugui elevar, en la varietat de llengües, una única i idèntica pregària capaç d'expressar la seva unitat.[23] Aquesta unitat que, com ja he escrit, pretenc veure restablerta a tota l'Església de Ritu Romà.

62. Voldria que aquesta carta ens ajudés a revifar l'admiració per la bellesa de la veritat de la celebració cristiana, a recordar la necessitat d'una autèntica formació litúrgica i a reconèixer la importància d'un art de la celebració, que estigui al servei de la veritat del misteri pasqual i de la participació de tots els batejats, cadascú amb l'especificitat de la seva vocació.

Tota aquesta riquesa no és lluny de nosaltres: és en les nostres esglésies, en les nostres festes cristianes, en la centralitat del diumenge, en la força dels sagraments que celebrem. La vida cristiana és un continu camí de creixement: estem cridats a deixar-nos formar amb alegria i en comunió.

63. Per això, m'agradaria deixar-vos una indicació més per a prosseguir en el nostre camí. Us convido a redescobrir el sentit de l'any litúrgic del dia del Senyor: també això és una consigna del Concili (cf. Sacrosanctum Concilium, nn. 102-111).

64. A la llum del que hem recordat anteriorment, entenem que l'any litúrgic és la possibilitat de créixer en el coneixement del misteri de Crist, submergint la nostra vida en el misteri de la seva Pasqua, mentre esperem el seu retorn. Es tracta d'una veritable formació contínua. La nostra vida no és una successió casual i caòtica d'esdeveniments, sinó un camí que, de Pasqua en Pasqua, ens conforma a Ell mentre esperem l'acompliment de la nostra esperança, la manifestació de Jesucrist, el nostre salvador.[24]

65. En el transcórrer del temps, renovat per la Pasqua, cada vuit dies l'Església celebra, el diumenge, l'esdeveniment de la salvació. El diumenge, abans de ser un precepte, és un regal que Déu fa al seu poble (per això, l'Església el protegeix amb un precepte). La celebració dominical ofereix a la comunitat cristiana la possibilitat de formar-se per mitjà de l'Eucaristia. De diumenge a diumenge, la Paraula del

Ressuscitat il·lumina la nostra existència volent realitzar en nosaltres allò per al qual ha estat enviada (cf. Is55,10-11). De diumenge a diumenge, la comunió en el Cos i la Sang de Crist vol fer també de la nostra vida un sacrifici agradable al Pare, en la comunió fraterna que es transforma en compartir, acollir, servir. De diumenge a diumenge, la força del Pa partit ens sosté en l'anunci de l'Evangelí en el que es manifesta l'autenticitat de la nostra celebració.

Abandonem les polèmiques per escoltar junts el que l'Esperit diu a l'Església, mantinguem la comunió, continuem admirant-nos per la bellesa de la Litúrgia. Se'ns ha donat la Pasqua, conservem el desig continu que el Senyor continua tenint de poder menjar-la amb nosaltres. Sota la mirada de Maria, Mare de l'Església.

Donat a Roma, a Sant Joan del Laterà, el 29 de juny, solemnitat dels Sants Pere i Pau, Apòstols, de l'any 2022, desè del meu pontificat.

FRANCESC

I que s'espaordeixi tothom, s'estremeixi tot el món, i exulti el cel, quan, damunt l'altar, a les mans del sacerdot, hi ha Crist, el Fill de Déu, el Fill de Déu vivent. Oh altesa admirable, oh dignació esbalaïdora! Oh humilitat sublim! Oh sublimitat humil, com és que el Senyor de l'univers, Déu i Fill de Déu, s'humiliï talment que s'amagui per la nostra salut sota la forma diminuta de pa! Mireu germans la humilitat de Déu i vesseu davant d'ell els vostres cors; humilieu-vos, també, vosaltres, a fi que sigueu exalçats per ell. No retingueu, doncs, res de vostre, a fi que us rebi a tots vosaltres el qui es confia a tots vosaltres”

Sant Francesc d'Assís, Carta a tota l'Orde II, 26-29

[1]Cf. Leo Magnus, Sermo LXXIV: De ascensione Domini II, 1: «quod [...] Redemptoris nostri conspicuum fuit, in sacramenta transivit».

[2]Præfatio paschalis III, Missale Romanum (2008) p.367: «Qui immolatus iam non moritur, sed semper vivit occisus».

[3]Cf. Missale Romanum (2008) p. 532.

[4]Cf. Augustinus, Enarrationes in psalmos. Ps. 138,2; Oratio post septimam lectionem, Vigilia Paschalis, Missale Romanum (2008) p. 359; Super oblata, Pro Ecclesia (B), Missale Romanum (2008) p. 1.076.

[5] Cf. Augustinus, In Ioannis Evangelium tractatus XXVI,13.

[6] Litteræ encyclicæ Mediator Dei (20 Novembris 1947) a AAS 39 (1947) 532.

[7]AAS 56 (1964) 34.

- [8]R. Guardini, Liturgische Bildung (1923) en Liturgie und liturgische Bildung (Mainz 1992) p. 43.
- [9]R. Guardini, Der Kultakt und die gegenwärtige Aufgabe der Liturgischen Bildung (1964) a Liturgie und liturgische Bildung (Mainz 1992) p. 14.
- [10]De Ordinatione Episcopi, Presbyterorum et Diaconorum (1990) p. 95: «Agnosce quod ages, imitare quod tractabis, et vitam tuam mysterio dominicæ crucis conforma».
- [11]Leo Magnus, Sermo XII: De Passione III, 7.
- [12]Irenæus Lugdunensis, Adversus hæreses IV, 20, 7.
- [13]R. Guardini, Liturgische Bildung (1923) en Liturgie und liturgische Bildung (Mainz 1992) p. 36.
- [14]Cantico delle Creature, Fonti Francescane, n. 263.
- [15]R. Guardini, Liturgische Bildung (1923) a Liturgie und liturgische Bildung (Mainz 1992) p. 99.
- [16]Cf. Institutio Generalis Missalis Romani, nn. 45; 51; 54-56; 66; 71; 78; 84; 88; 271.
- [17] Vegeu Exhortació apostòlica Evangelii gaudium (24 de novembre de 2013), nn. 135-144.
- [18] Cf. Institutio Generalis Missalis Romani, n. 310.
- [19] Prex dedicationis a Ordo dedicationis ecclesiæ et altaris (1977) p. 102.
- [20] Missale Romanum (2008) p. 515: «In spiritu humilitatis et in animo contrito suscipiamur a te, Domine; et sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, Domine Deus».
- [21] Missale Romanum (2008) p. 515: «Lava me, Domine, ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me».
- [22] Cf. Institutio Generalis Missalis Romani, nn. 78-79.
- [23] Cf. Paulus VI, Constitutio apostolica Missale Romanum (3 Aprilis 1969) a AAS 61 (1969) 222.
- [24] Missale Romanum (2008) p. 598: «... expectantes beatam spem et adventum Salvatoris nostri Iesu Christi».